

Plan för miljöfostran 2019-

Svenskspråkig grundläggande utbildning Pargas stad

Sonja Balthasar

Godkänd 23.4.2019
Bildningsnämndens svenskspråkiga sektion

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Introduktion	2
Beskrivning av målgruppen.....	2
Miljöfostrans allmänna mål och teoretiska modeller.....	3
Miljöfostran i läroplanen för den grundläggande utbildningen	5
a) Allmänt	5
b) De sju kompetenserna och miljöfostran	7
c) Skolans verksamhetskultur och miljöfostran	9
d) Miljöfostran i olika läroämnen och åldersgrupper	9
Åk 1-2.....	11
Åk 3-6.....	15
Åk 7-9.....	22
Andra styrdokument	29
a) FN:s Agenda 2030	29
b) Finland 2050-samhällsåtagandet	29
c) Egentliga Finlands program för hållbar utveckling 2015-2020	29
d) Pargas stads handlingsplan 2018-2022	30
Skolornas egna mål och verkställande.....	30
a) Personalens handlingsplan.....	31
b) Miljörådet.....	32
c) Informationsgång.....	33
d) Utvärdering av miljöfostransarbetet	33
Bilagor	33
Några lokala samarbetspartners.....	34
Länksamling.....	34

Introduktion

Planen för miljöfostran för den svenskspråkiga grundläggande utbildningen i Pargas stad har skrivits av Sonja Balthasar som en del av hennes specialyrkesexamen i miljöfostran i Suomen Ympäristöopisto SYKLI. Planen har skrivits i samråd med ett lärarteam sammansatt av lärare från olika stadier och skolor inom Pargas stad. Planen ingår som en del i Pargas stads strategi inom tyngdpunktsområdet "Aktivare fritid i en grönare stad".

Målet med planen för miljöfostran är att stöda och inspirera kollegierna i Pargas stads svenskspråkiga grundskolor till

- att nå målen för miljöfostran i läroplanen för den grundläggande utbildningen
- att synliggöra och konkretisera arbetet inom miljöfostran till en översiktlig helhet
- gemensamt kollegialt ansvar för miljöfostran i alla undervisningsämnen och i skolans verksamhetskultur
- att engagera eleverna till miljöansvar genom delaktighet, ämnesövergripande teman och elevcentrerade, upplevelseinriktade metoder i autentiska miljöer med koppling till det omgivande natur- och kultursamhället

Planen inbegriper pedagogisk verksamhet som kan rubriceras under temat "en hållbar framtid"¹. På grund av variationen i skolornas och undervisningsgruppernas storlek, elevernas ålder och skolornas nuvarande miljöfostranstraditioner och -strukturer hålls planen på en allmän nivå som skolorna själva får anpassa på ett ändamålsenligt sätt.

Beskrivning av målgruppen

I Pargas finns nio svenskspråkiga skolor inom den grundläggande utbildningen. Fem av dem är lågstadieskolor, tre är enhetsskolor och ett högstadium. Elevantalet mellan skolorna varierar mellan under 20 och dryga 300 i åldern 6-16 år. Alla skolor är geografiskt belägna nära naturmiljöer som kan utnyttjas i undervisningen, bland annat havsstrand och skärgårdsskog. I de flesta skolor kan man utnyttja varierande naturmiljöer även under korta undervisningspass. Varje skola implementerar idag miljöfostran på det sätt de själva valt, och lärarna har olika bakgrund och engagemang i miljöfostran. En del skolor har ett nära samarbete med småbarnspedagogik, eftermiddagsverksamhet och klubbar som kan utnyttjas i miljöfostrans arbetet. Det finns också goda möjligheter att samarbeta med olika privata och offentliga aktörer i skärgården. Pargas stad lyfter fram miljöfrågor och miljöfostran som ett tyngdpunktsområde i sin strategi för åren 2018-2022, vilket stöder implementeringen av planen.

¹ I denna plan används en vid definition av termen "miljöfostran", som inbegriper fostran till en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar framtid.

Miljöfostrans allmänna mål och teoretiska modeller

Det övergripande målet för miljöfostran är att verka för individers och samhällets utveckling mot en hållbar framtid. Miljöfostran har tre dimensioner: den ekologiska, den ekonomiska och den sociala, som alla inverkar på varandra. Inom miljöfostran har skapats ett antal pedagogiska teoretiska modeller. Meningen med modellerna är att sammanfatta målen för och stöda planerandet, verkställandet och utvärderingen av miljöfostransarbetet.

De flesta modeller innefattar tre målområden för individuell utveckling:

- 1) ett personligt förhållande till miljön
- 2) kunskap om miljön
- 3) ansvar för miljön

Den mest använda modellen för miljöfostran i Finland är Palmers trädmodell² (figur 1). I Palmers trädmodell betonas att all miljöfostran ska vila på den grund som är individuell för varje elev, och att lärandet ska ske på alla tre ovan nämnda individuella utvecklingsområden parallellt. Miljökänsla och -upplevelser tillsammans med kunskap om miljön och handlingsmodeller för miljöarbete leder till en hälsosam oro, som i kombination med erfarenhet och kunskap om miljöfrågor skapar aktiva och ansvarstagande medborgare. Linjära modeller för miljöfostran³ (t.ex. Hungerford & Volk 1990, Jeronen & Kaikkonen 2001) betonar olika målområden för olika ålders- eller utvecklingsnivå, så att eleven först behöver utveckla en känsla för miljön, påföljt av djupare kunskap för att till sist nå ansvar och handlingskraft.

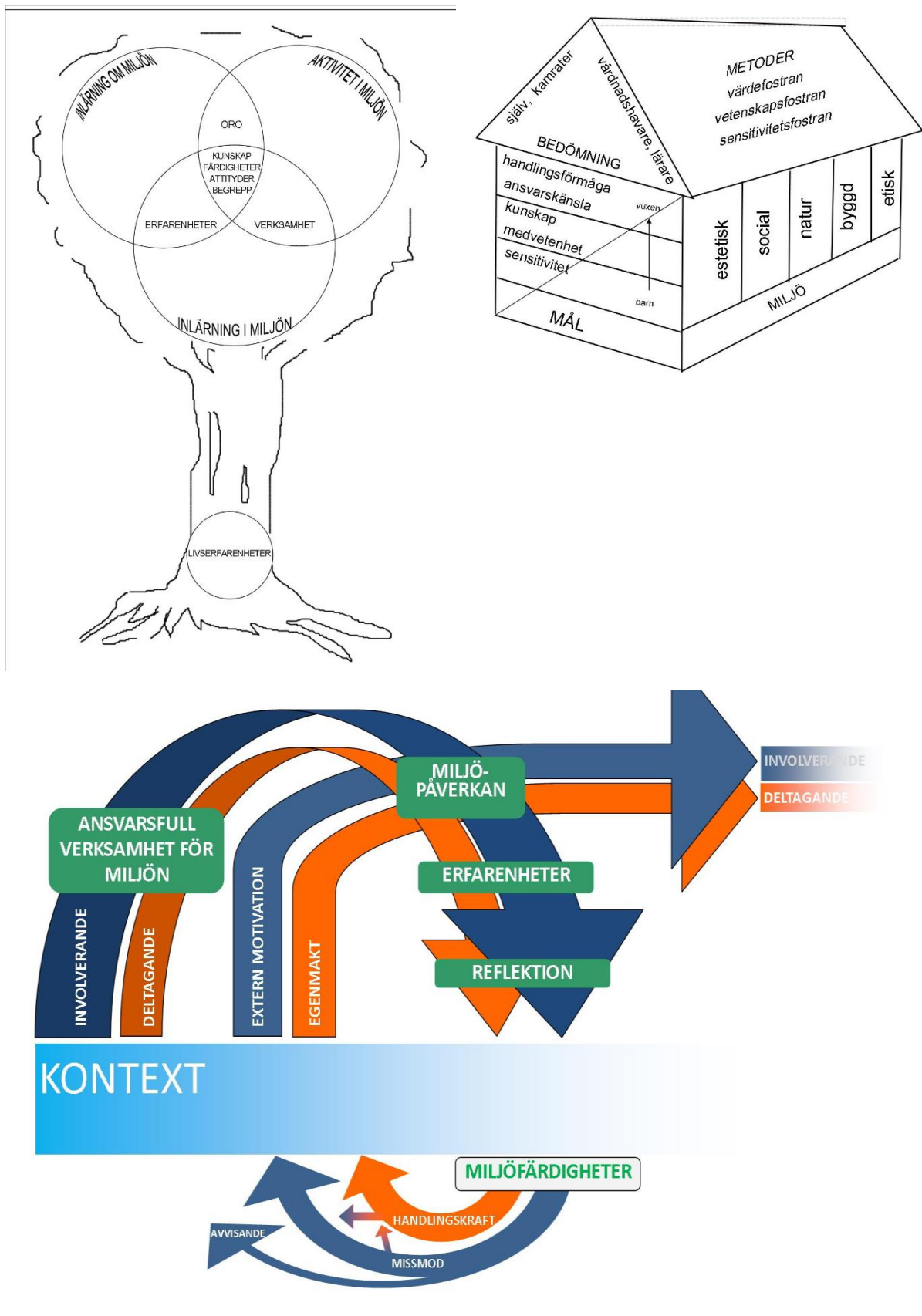
Under senare år har forskare ifrågasatt den traditionella miljöfostrans effektivitet i form av faktiska, mätbara positiva effekter på miljön⁴. För att råda bot på detta baseras dagens miljöfostran allt mer på systemtänkande. Systemtänkande innebär att man ser världen som en helhet av system, som påverkar varandra och därför förändras. När man vill förstå ett fenomen måste man se den i ett större sammanhang och leta efter dolda samband. Därför är det viktigt med tvärvetenskapligt samarbete, nyfikenhet och kreativt tänkande. Den bärande tanken i de miljöpedagogiska modeller som baserar sig på systemtänkande är att man genom förståelse av människans roll i de existerande systemen och direkt interaktion i den egna livsmiljön bäst utvecklar sitt miljöansvar och en känsla av att man har möjlighet att påverka⁵. Det är viktigt att ge eleverna en realistisk bild av miljöns tillstånd, men samtidigt framställa arbetet för hållbar utveckling på ett sätt som inger eleven framtidstro, handlingskraft och förebygger miljöångest. Erfarenheter av att man kan påverka sin egen närmiljö är stärkande.

² Palmer, J. A. (1998) Environmental Education in the 21st Century: Theory, Practice, Progress and Promise. Routledge, London.

³ T.ex. Hungerford, H. R., & Volk, T. L. (1990). Changing Learner Behavior through Environmental Education. Journal of Environmental Education, 21, 8-22.
Jeronen, E. & Kaikkonen, M. (2001). Ympäristötietoisuus - näkökulmia eri tieteenaloilta. Oulun yliopisto.

⁴ T.ex. Tidball K.G. & Krasny M.E. (2011). Toward an ecology of environmental education and learning. Ecosphere 2(2), 1-17.

⁵ T.ex. Paloniemi, R. & Koskinen, S. (2005). Ympäristövastuullinen osallistuminen oppimisprosessina. Terra : Suomen Maantieteellisen Seuran aikakauskirja 117, 3. art.

Palmers trädmodell (1998), Jeronen & Kaikkonens husmodell (2001) och Paloniemi & Koskinens spiralmodell (2005). Bilderna omarbetade av Sonja Balthasar och Henrik Rae med modell från Helsingfors universitets Miljöpedagogik-blogg <https://blogs.helsinki.fi/miljopedagogik/>

För miljöfostran i skolan innebär detta i praktiken

- 1) att man inte ska se miljöfostran som ett enskilt expertområde, utan en tvärvetenskaplig helhet, därmed är **ämnesintegration** en förutsättning. Direkt sakkunskap om specifika miljö- och hållbarhetsfrågor är viktig, men måste sättas i ett större sammanhang för att ha betydelse.
- 2) att eleven genom **engagemang** i sin närmiljö leds att se hur hen själv påverkar och påverkas av de system hen är del av i sin vardag (familjen, skolsamhället, lokalsamhället, närmiljön...) samt hur dessa system påverkar och påverkas av de globala system de är en del av. Genom att förverkliga **projekt** i sin egen livsmiljö kan eleverna känna **delaktighet, ansvar och handlingskraft** och lära sig modeller för hur man aktivt kan påverka de system man är en del av.

Miljöfostran i läroplanen för den grundläggande utbildningen

Allmänt

“Syftet med revideringen av styrsystemet är att undervisningen bättre ska kunna ta hänsyn till förändringarna i omvärlden och att stärka skolans uppdrag att bygga en hållbar framtid.”

Miljöfostran som begrepp förekommer inte i läroplanen, men målen för miljöfostran betonas tydligt och genomsyrar hela läroplanen. Då används begrepp som “en hållbar framtid” “hållbar utveckling”, “hållbar livsstil”, “hållbar användning av naturresurser”, “ekosocial bildning” och “cirkulärekonomi”. Det pedagogiska greppet innehåller element av flera olika modeller för miljöfostran, men grundar sig framför allt på systemtänkande. Läroplanen betonar interaktioner med lokalsamhället, samarbete, samt elevernas deltagande i planering och utvärdering av verksamheten. Fostrandet till en hållbar livsstil ska ske med beaktande av alla dimensioner av miljöfostran: den ekologiska, den ekonomiska och den sociala.

“Människan är en del av naturen och helt beroende av livskraftiga ekosystem. Att förstå detta är centralt i att växa som människa. Den grundläggande utbildningen ska främja en hållbar livsstil och eko-social bildning. Hållbar utveckling och livsstil kan ses ur ett ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt perspektiv. Den ledande tanken inom eko-social bildning är att skapa en livsstil och kultur som värnar om människans okränkbara värde och ekosystemens mångfald och förmåga att förnya sig samt att samtidigt bygga en kunskapsbas för en cirkulärekonomi som grundar sig på hållbar användning av naturresurser. Eko-social bildning innebär förståelse i synnerhet för allvaret i klimatförändringen och en strävan att främja en hållbar livsstil.”

“Inom den grundläggande utbildningen ska man reflektera över konflikter mellan konsumtions- och produktionssätt som står i strid med en hållbar framtid. Dessutom ska man tillsammans försöka hitta och tillämpa lösningar, som korrigerar en icke-hållbar livsstil. Den grundläggande utbildningen ska öppna perspektiv mot ett globalt ansvar som sträcker sig över generationer.”

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

Läroplanens syn på lärande och lärmiljöer betonar:

- att använda språket, kroppen och olika sinnen
- glädje i lärandet
- nyskapande
- delaktighet och medborgaraktivitet; hur eleven påverkar andra och sin omgivning
- interaktiva lärmiljöer
- lärande utanför skolan
- ämnesöverskridande arbetssätt

Läroplanens mål för lärandet är en individ som:

- är ansvarstagande
- har en positiv inställning till förändring
- kan tänka kritiskt
- har en respekt för livet, andra människor och naturen
- respekterar mänskliga rättigheter och demokratiska värden
- kan ta hand om sin hälsa och välbefinnande
- strävar efter en hållbar utveckling

Denna syn på lärande och dessa mål för lärandet är alla förenliga med miljöfostran. Projekt och temahelheter inom hållbar utveckling förverkligar alltså läroplanens anda generellt, och samtidigt ändamålsenligt och konkret.

b. De sju kompetenserna och miljöfostran

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

LP 2016

“Det gemensamma målet för [kompetensområdena] står i samklang med den grundläggande utbildningens uppdrag ... att stödja utvecklingen som människa samt främja kompetens som förutsätts för delaktighet i ett demokratiskt samhälle och en hållbar livsstil ”

En strävan till en hållbar framtid genomsyrar de sju kompetenserna i läroplanen. Nedan följer en kort sammanfattning av det mest centrala innehållet inom varje kompetens med tanke på miljöfostran.

K1. Förmåga att tänka och lära sig

Förmågan att tänka och lära sig är grunden för utveckling av all övrig kompetens, inklusive främjandet av en hållbar livsstil. Förmåga att tänka och lära sig handlar om systemtänkande: Genom att ställa upp mål, planera och utvärdera sitt arbete, undersöka och experimentera, använda kunskap och fantasi till problemlösning, samarbeta och argumentera övar sig eleven att se alternativ, kombinera olika perspektiv, lita på sina egna åsikter och se nya

alternativ för kreativ problemlösning. Då lär sig eleven att se växelverkan och samband mellan olika system och uppfatta helheter.

K2. Kulturell och kommunikativ kompetens

Målet för att utveckla kulturell och kommunikativ kompetens är en kulturellt hållbar livsstil som grundar sig på de mänskliga rättigheterna. Olika kulturer, religioner och åskådningar samt medias inverkan på kulturen påverkar vårt samhälle och är därmed viktiga även för miljöfostran. Den historiska dimensionen av kulturell kompetens är central för att utveckla ett hållbart perspektiv: Hur har tidigare generationers handlingar påverkat mitt liv, och hur kommer mina handlingar att påverka framtida generationers liv?

K3. Vardagskompetens

Förståelsen för att det vi väljer att göra påverkar både vårt eget och andras välbefinnande är grunden för att utveckla en hållbar vardagskompetens. Vardagskompetenser med en direkt koppling till miljöfostran är:

- att ta hand om sig själv och andra
- att känna till sina rättigheter och skyldigheter
- att göra val och leva i enlighet med en hållbar livsstil
- att använda teknik på ett ansvarsfullt sätt
- att konsumera på ett etiskt, socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart sätt:
konsumera måttligt, ta hand om sina saker, återvinna och vara sparsam, men också dela med sig

Ekologiskt hållbara lösningar i undervisningen och i de dagliga skolrutinerna är i nyckelroll för att träna vardagskompetenser. Principerna för en hållbar livsstil omsätts då i praktiken och genomsyrar skolans vardag. Att hållbara vardagskompetenser övas och diskuteras i många olika situationer och sammanhang, inte bara på vissa lektioner, ökar sannolikheten för att handlingsmönstren blir rutin och för att se samband och helheter. Det är också centralt att i vardagen med eleverna diskutera vad som utgör ett gott liv och skillnaden mellan verkliga behov och skapade behov, önskringar och begär, samt att handleda eleverna till att hitta relevant information om olika konsumtionsalternativ och deras ekologiska fotspår.

K4. Multilitteracitet

Att hitta rätt i djungeln av information, åsikter, och falska nyheter om miljöproblem och deras bakomliggande orsaker, om konsumtionsvaror och deras inverkan på miljön samt kring frågor om hälsa och välbefinnande är en stor utmaning. Kompetens i att tolka olika typer av texter inom olika fackområden samt kritiskt granska information och skilja mellan fiktion, åsikt och fakta är därför centrala för att kunna fatta rätta beslut i enlighet med en hållbar livsstil och att kunna påverka andra.

K5. Digital kompetens

Digitala verktyg är givetvis viktiga i kommunikationen även inom miljöfostran. Förutom detta bör eleverna lära sig att använda tekniken på ett hållbart sätt samt fundera över hur informations- och kommunikationstekniken påverkar hållbar utveckling.

K6. Arbetslivskompetens och entreprenörskap

Hållbar utveckling är inte nämnd direkt i läroplanen under rubriken Arbetslivskompetens och entreprenörskap. Då eleverna bekantar sig med arbetslivet får de ändå kunskap om vårt

samhällssystem som har central betydelse för en hållbar framtid. Projekt relaterade till miljö och hållbar utveckling lämpar sig utmärkt för att öva de olika elementen inom denna kompetens. Målet för miljöfostran är att eleverna i framtiden handlar på ett etiskt, socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart sätt även i arbetslivet.

K7. Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid

Skolan ska ge eleverna både kunskap om och övning i att vara aktiva och ta ansvar. Skolan ska även hjälpa eleverna att skapa ett personligt förhållande till naturen, så de inser att vi har ett ansvar att skydda och bevara naturmiljön. Eleverna ska uppmuntras till att reflektera över sina ställningstaganden med ett hållbarhetsperspektiv och lära sig att förstå hur det de gör påverkar omgivningen och framtiden. Eleverna ska också själva få vara med och påverka skolans och samhällets verksamhetsstrukturer i en hållbar riktning.

c. Skolans verksamhetskultur och miljöfostran

För att utveckla skolans verksamhetskultur förutsätts en öppen diskussion där alla deltar samt visar uppskattning för varandras arbete och åsikter. När vi har förtroende för varandra kan vi lättare analysera vår egen verksamhetskultur på ett objektiva sätt. I läroplanen betonas att vi ska fundera över vår verksamhetskulturs inverkan och rätta till sådant som inte gynnar skolsamhället, och i detta sammanhang fostran till en hållbar framtid. De vuxna i skolan är elevernas rollmodeller och kan påverka genom sitt eget handlande. Material och handlingsmönster ska väljas på ett hållbart sätt och betydelsen av icke-materiella faktorer i vår strävan efter ett gott liv betonas.

“Betydelsen av immateriella värden för välbefinnandet och en hållbar livsstil lyfts fram och dessa värden ges tid och synlighet i det dagliga skolarbetet.”

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

För en mer hållbar verksamhetskultur där alla är delaktiga krävs att vi avsätter tid till att konkret synliggöra den nuvarande verksamhetskulturen och planera hur vi utvecklar den. Eleverna har rätt att, och bör vara delaktiga både i planerandet och förverkligandet av vardagen i skolan ur ett hållbarhetsperspektiv.

d) Miljöfostran i olika läroämnen och åldersgrupper

Alla läroämnen bidrar till det gemensamma målet en hållbar framtid. I läroplansgrunderna varierar betoningen på de olika dimensionerna av miljöfostran (den ekonomiska, den ekologiska och den sociala) beroende på ämne. Dessutom har en del ämnen en mer konkret och direkt uttryckt roll medan andra ämnen har viktiga stödfunktioner (Tabell 1).

Tabell 1. Fostran till en hållbar framtid ämnesvis i läroplanen för den grundläggande

utbildningen

Ämnen som enligt läroplanen har en uttalad uppgift inom fostran till hållbar utveckling	Ämnen med avgörande viktiga stödfunktioner/kan bidra på kreativa, inspirerande, alternativa sätt
Biologi Geografi Hälsokunskap Fysik Kemi Religion/Livsåskådning Bildkonst Slöjd Huslig ekonomi	Modersmål Språk Matematik Historia Samhällslära Elevhandledning Musik Gymnastik

Nedan presenteras en sammanfattning av miljöfostran i läroplanen samlat kring centrala mångvetenskapliga teman i olika åldersgrupper. Innehållet är inte fördelat på årskurser eftersom den lokala läroplanen kommer att revideras. Målet med sammanställningen är inte att ge färdiga lektionspaket, utan att hjälpa lärarna att hitta kontaktpunkter mellan ämnena och samarbetsmöjligheter. Temahelheterna är sammanställda i tabell 2, som ger översikt även för åldersintegration. Kom ihåg att även beakta möjligheter att samarbeta med lokala aktörer vid planeringen!

Tabell 2. Översikt över temahelheter inom miljöfostran

Åk 1-2	Åk 3-6	Åk 7-9 (ännu halvfärdig)
Liv i fantasi och verklighet	Livets kretslopp	Grundförutsättningarna för liv
	Jag och min hälsa	Ett gott liv
Jag undersöker min närmiljö	Jag och min livsmiljö	
Jag påverkar min omgivning	Jag som konsument	Cirkulärekonomi, konsumtion och livsmiljö
	Jag tar ansvar och påverkar i en mångformig värld	En värld, en gemensam framtid

Årskurs 1-2

Läroplanen för åk 1-2 betonar arbete enligt mångvetenskapliga lärområden samt samarbete med både förskola och de högre årskurserna.

I ämnesshelheterna ingår ibland komponenter från de sju kompetenserna för åk 1-2, som inte tydligt kommer fram i något ämnesinnehåll. Dessa teman har placerats under olika ämnen med symbolen K, så de inte ska glömmas bort.

ÅK 1-2 Ämnesövergripande tema 1: Jag undersöker min närmiljö	
Under ämneshelheten får eleverna bekanta sig med och undersöka natur- och kulturmiljön i skolans näromgivning på ett mångsidigt sätt.	
Modersmål	• skapa band till den egna kulturen och språket • vidga förståelsen för andra kulturer och språk • öva sig att verbalt gestalta och benämna sin omvärld
Matematik	• matematiska observationer och mätningar i närmiljön • olika sinnen ska utnyttjas i undervisningen • tolka och utarbeta enkla tabeller och stapeldiagram
Omgivningslära	• granska sin egen omgivning och sig själv som en del av den genom att undersöka, röra sig och göra utflykter i olika naturmiljöer och byggda miljöer under olika årstider • undersöka naturfenomen som t.ex. vädret • utveckla en känsla för miljön • röra sig i närmiljön och trafiken på ett säkert sätt • få kunskap om den egna hembygden och dess betydelse • strukturera och benämna omgivningen • göra en gårdskarta
Religion	• lära känna seder och högtider i religioner och livsåskådningar som förekommer i klassen, skolan och närmiljön
Livsåskådningskunskap	• seder och bruk i närmiljön • respektera och uppskatta naturen och närmiljön • undersöka livsstilar som anknyter till egen hem- och kulturbakgrund • undersökning av den egna närmiljön • betydelsefulla naturupplevelser
Musik	• musikens betydelse i den egna livsmiljön • övningar och uppgifter som beaktar elevernas egna kulturer och värnar om kulturarvet
Bildkonst	• den byggda närmiljön och naturen som lärmiljö • Förstärka kännedomen om kulturarvet • känna igen visuell kultur i näromgivningen och värden i den • de egna bildkulturernas betydelse i elevernas vardag • göra bilder utgående från att granska sin egen omgivning
Slöjd	• kunskap om den omgivande materiella världen bidrar till att lägga grund för en hållbar livsstil och utveckling • att hitta en idé till sin produkt från den byggda miljön/naturen
Gymnastik	• närmiljön och naturen som lärmiljö • att röra sig tryggt i olika miljöer
Elevhandledning	• Yrken i näromgivningen

ÅK 1-2 Ämnesövergripande tema 2: Liv i fantasi och verklighet	
Under temahelheten får eleverna en inblick i vad som behövs för att liv ska kunna existera, samt fundera över skillnader mellan och möjligheter i fantasi och verklighet.	
Modersmål	K: Fundera över skillnader mellan den fiktiva och verkliga världen, kritiskt läsande <i>Förslagsvis kan man jobba kring vilka varelser i sagor skulle kunna finnas i verkligheten och vilka inte. När måste man hålla sig till sanningen och när är det bra att låta fantasin flyga?</i>
Matematik	Matematiska färdigheter är viktiga för framställning och tolkning av data som relaterar till hållbar utveckling, d.v.s. den ekologiska läskunnigheten och förmågan att skilja mellan fakta, åsikt och fiktion. <i>Förslagsvis kan man jobba med verkligt och påhittat data, uppskattningar och mätningar, genomföra ett kvantifierbart experiment i samarbete med omgivningsläran eller en enkel enkät.</i>
Omgivningslära	- de grundläggande förutsättningarna för liv: näring, vatten, luft värme, omsorg - odla växter - näringsproduktion, dricksvatten - vardagliga hälsovanor - faktorer som främjar växande och utveckling
Religion	människans födelse och död samt respekt för livet <i>Förslagsvis kan man i samarbete med omgivningsläran fundera kring temat vatten som livgivare eller omsorg som livsförutsättning. Ett annat förslag är att samarbeta med modersmålet kring myter och föreställningar som har med födelse och död att göra.</i>
Livsåskådningskunskap	olika levnadssätt i världen, livets förgänglighet <i>Förslagsvis kan man i samarbete med omgivningsläran fundera kring olika samhällen och förutsättningarna för liv samt vad som händer med kroppen efter döden. Ett annat förslag är att samarbeta med modersmålet kring myter och föreställningar kring födelse och död.</i>
Musik	i musikundervisningen beaktas ämnesövergripande teman och andra läroämnen <i>Förslagsvis musikkultur kring livets olika skeden.</i>
Bildkonst	bildkonsten som del i mångvetenskapliga lärområden <i>Bildkonst kan kopplas på många sätt till detta temaområde.</i>
Gymnastik	Få beredskap att främja sin hälsa
Elevhandledning	K: ergonomi

Åk 1-2 Ämnesövergripande tema 3: Jag påverkar min omgivning	
Under ämneshelheten får eleverna insikter och övning i hur de kan påverka sin miljö och kultur. De lär sig om sina rättigheter och skyldigheter och funderar över betydelsen av sina val.	
Modersmål	- färdigheter som främjar delaktighet och aktiv påverkan - K: ett kritiskt förhållningssätt till reklam och medier - K: demokratiska principer och demokrati i praktiken - nätikett
Matematik	- förmåga att använda och tillämpa matematik på ett mångsidigt sätt - K: användning av pengar, sparsamhet, måttlighet <i>Förslagsvis kan matematiska situationer i samband med röstning eller sortering användas i denna temahelhet.</i>
Omgivningslära	- ta hand om egna och gemensamma saker - minska mängden avfall, återvinna, sortera - främja välbefinnandet i näromgivningen: vad kan jag göra för andra - K: Att bidra till en rättvis och hållbar framtid i världen - K: Konsumtionsvanor och hållbara konsumtionsval
Religion	- att handla rättvist, leva in sig i andras situation och att respektera andras tankar och övertygelser, den gyllene regeln - människovärde, mänskliga rättigheter, FN:s konvention om barnens rättigheter - elevens egna handlingar och konsekvenser av dem: ansvar för andra människor, miljön och naturen
Livsåskådning	- att uppfatta orsak och verkan - etiska aspekter i vardagliga situationer - skillnaden mellan rätt och fel samt godhet - faktorer för att människor ska kunna leva tillsammans - Barnets rättigheter och ställning i olika samhällen - Naturen och en hållbar framtid - Hur egna val och handlingar påverkar miljön
Musik	övningar och uppgifter vars tema passar skolans verksamhetskultur <i>Förslagsvis kan man arbeta kring hur man påverkar med musik och hur musik påverkar stämningen.</i>
Bildkonst	- Eleverna ska erbjudas olika sätt att bedöma och påverka verkligheten, uppmuntras att påverka lokalt och globalt - beakta hållbar utveckling i sitt skapande
Slöjd	Kunskap om den omgivande materiella världen bidrar till att lägga grund för en hållbar livsstil och utveckling.
Gymnastik	Främja ett tryggt och etiskt hållbart arbetsklimat
Elevhandledning	aktiv delaktighet i närmiljön

Årskurs 3-6

Läroplanen för åk 3-6 betonar elevens personliga utveckling som en lärande individ, elevens självkänsla och identitet som ansvarstagande och etiskt ställningstagande medlem i samhället. En helhetsskapande undervisning med mångvetenskapliga lärområden är i central roll och elevens delaktighet i planeringen ökar.

“I den här åldern är eleverna särskilt mottagliga för att tillägna sig en hållbar livsstil och reflektera över betydelsen av hållbar utveckling.”

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

Alla ämnen är inte nämnda i alla temahelheter för åk 3-6. De är ändå viktiga för miljöfostran och temahelheterna hjälper att hitta kontaktpunkter till läroplansinnehåll i de andra ämnena.

- **Enligt läroplanen är utgångspunkten för all språkpedagogisk verksamhet att flera olika läroämnen samarbetar.**
 - För att nå målen för flerspråkighet och språkpedagogik behövs samarbete.
 - Modersmål och språk kan integreras mångsidigt i alla ämneshelheter.
 - Innehåll i modersmål och språk som ingår i läroplanen för åk 3-6 och som kan ingå i temahelheterna är t.ex.
 - att kommunicera i olika kommunikationsmiljöer: uttrycka tankar, erfarenheter och åsikter, lyssna och ge respons
 - att bekanta sig med språken i omgivningen och kommunicera även med ringa kunskaper i ett språk
 - retorik och drama som verktyg
 - att tolka och producera olika typer av texter
 - informationssökning och källkritik
 - kulturell identitet, kulturell mångfald och lokal kultur
 - bibliotek, film, teater och muséer
 - planering och medverkan i kulturproduktioner
- **Matematiska färdigheter är viktiga för framställning och tolkning av data som relaterar till hållbar utveckling, d.v.s. den ekologiska läskunnigheten.**
 - Ta fasta på matematiska situationer som uppkommer då eleverna undersöker sin omgivning och behandlar information.
 - Matematiska färdigheter som ingår i läroplanen för åk 3-6 och som kan övas/användas i temahelheterna inom hållbar utveckling är t.ex.
 - tabeller och diagram
 - decimaltal, bråk, procent
 - skalor, kartor
 - statistik och sannolikhet utgående från vardagliga situationer
 - programmering
- **Musikundervisningen ska beakta ämnesövergripande teman och är en naturlig del av skolans vardag och fest. Musiken skapar kopplingar till den egna livsmiljön och vidgar den kulturella förståelsen.**
- **Gymnastikundervisningen bidrar till att främja jämlikhet, gemenskap, hälsa och kulturell mångfald. Aktiviteter i naturen och närmiljön stöder utvecklingen av**

elevens känsla för miljön. Många lekar och aktiviteter kan anpassas till de ämnesövergripande teman som är aktuella i skolan.

I ämnesshelheterna ingår ibland komponenter från de sju kompetenserna, som inte tydligt kommer fram i något ämnesinnehåll. Dessa teman har placerats under olika ämnen med symbolen K, så de inte ska glömmas bort.

Åk 3-6 Ämnesövergripande tema 1: Jag och min livsmiljö	
Under ämneshelheten får eleverna fördjupa sig i den egna miljöns natur och kultur, kulturell mångfald och kulturell identitet.	
Modersmål, språk	• språklig och kulturell mångfald: egen livsmiljö, Finland och Norden • planering och medverkan i kulturproduktioner i skolan • bibliotek, film, teater och museer utnyttjas i undervisningen
Omgivningslära	• värdesätta naturens och kulturens mångfald samt egna kulturarvet • Undersökningsuppgifter i den egna livsmiljön • levande och icke-levande natur ◦ årstiderna ◦ jordmånen och berggrunden ◦ identifiera organismer och olika livsmiljöer ◦ sammanställa en växtsamling • byggd och social miljö • växelverkan mellan mänsklig verksamhet och naturmiljön • öva miljövänlig verksamhet i den egna närmiljön
Religion	• förhållandet till den egna religionen, religionens mångfald, religioner och irreligiositet i den finländska kulturen och vardagen • bekanta sig med religiösa samfund och platser i skolans närhet
Livsåskådning	• den egna identiteten ur olika perspektiv • den finländska kulturen och kulturella minoriteter • olika livs- och världsåskådningar • växelverkan mellan individer, samhällen och kulturarv
Historia	• Utveckla elevernas historiemedvetande och kulturkunskap • Bidra till att forma elevernas identitet och främja deras utveckling till aktiva samhällsmedlemmar som har förståelse för mångfald • förändringar inom vetenskap, konst och människans föreställningar • bosättningen i Norden, släkthistoria, lokalhistoria, traktens historia
Samhällslära	• samhället ur individens, familjens och närmiljöns synvinkel • olika kulturer och minoritetsgrupper i Finland
Musik	• värna om kulturarvet och vidga den kulturella förståelsen • Musikens betydelse i olika kulturer, positiv inställning till mångfald • elevernas iakttagelser gällande musik i och utanför skolan
Bildkonst	• kulturidentitetens betydelse för att skapa och ta emot konst • elevernas bildkulturer utforskas i förhållande till andra kulturer • innehåll ur byggda och naturliga miljöer
Slöjd	• Kunskap om den omgivande materiella världen: elevens livsmiljö, kulturarv, kulturell mångfald. • Kunskap om den nationella kulturen och det nationella kulturarvet virtuellt och genom att besöka museer, utställningar och bibliotek. • arbete över läroämnesgränserna och i samarbete med utomstående

Åk 3-6 Ämnesövergripande tema 2: Livets kretslopp	
Under ämneshelheten får eleverna insikter i principen om materiens och energins oförstörbarhet, om de natursystem som livet är beroende av och hur mänsklig verksamhet påverkar dem.	
Matematik	<i>Förslagsvis lämpar sig olika kretslopp och näringskedjor för visualisering genom programmering.</i>
Omgivningslära	• principen om ämnenas förändring och bevarande: förbränning, fotosyntes, vattnets kretslopp, principen om energins bevarande • temperaturmätningar, värmeenergi, omvandling mellan energiformer • undersöker experimentellt växternas tillväxt <i>Förslagsvis ett slutet kretslopp jämfört med ett öppet</i> • näringskedjor • naturmiljön och mänsklig verksamhet ○ näringsproduktion och matens kretslopp ○ skogsbruk ○ hållbar användning av naturresurser ○ klimatförändringen och hur den kan hejdas • <i>Cirkulärekonomi och återvinning</i>
Religion	• att respektera livet och att värna om naturen <i>Förslagsvis kan man i samarbete med omgivningslära fundera kring symboliken och sanningshalten i "av jord är du kommen, jord skall du åter bli".</i> <i>Förslagsvis cirkulära vs linjära religioner och hur de påverkar människans världssyn i relation till en hållbar framtid.</i>
Livsåskådning	• undersöka olika naturuppfattningar, naturens och människans framtid samt hållbar utveckling
Historia	• Förstå den utveckling som format nutiden, reflektera över framtida val <i>T.ex. jakt- och jordbrukskultur tangerar omgivningslärans innehåll.</i>
Bildkonst	<i>Förslagsvis projekt utgående från återvunnet material.</i>
Slöjd	• eleverna experimenterar mångsidigt med olika material <i>förslagsvis naturmaterial och återvinningsmaterial</i> • granska produktionssätt ur hållbarhetsperspektiv <i>förslagsvis utreda livscykeln för det egna hantverket och reflektera över hållbara material- produkt- och produktionsval</i>
Gymnastik	<i>Det finns många rörelselekar och -spel som anknyter till temaområdet. Energiomvandlingar under fysisk aktivitet.</i>

Åk 3-6 Ämnesövergripande tema 3: Jag och min hälsa	
Under ämneshelheten får eleverna bekanta sig med de olika delområdena av hälsa samt utveckla sitt ansvarstagande för egen och andras fysiska och psykiska hälsa och säkerhet.	
Omgivningslära	• delområdena av hälsa, hälsoresurser, vardagliga hälsovanor, mentala färdigheter • säkerhetskunskap: ○ trafik: cykelvett, trafiksäkerhet ○ K säkerhetsutrustning och -symboler ○ brandsäkerhet, elsäkerhet, olyckor ○ åtgärder i nöd- och risksituationer ○ förgiftningar, rusmedel ○ mobbning, fysisk och mental integritet • betydelsen av olika miljöer i hembygden ur ett hälsoperspektiv • att främja hälsa som en del av en hållbar framtid • omsorg om andra • K att skydda sitt privatliv och sin integritet • K ergonomi, arbetspassens längd
Religion	• livskompetens, självkännedom och välbefinnande för kropp och själ
Livsåskådning	• Främja elevernas förmåga att sträva efter det goda livet. • Aktivt påverka sina egna tankar och handlingar
Samhällslära	• hur var och en kan påverka tryggheten och trivseln i närmiljön
Slöjd	• kunskap om arbetssäkerhet
Gymnastik	• Ett tryggt och etiskt hållbart arbetsklimat: eleverna lär sig ta hänsyn till och hjälpa varandra • Beredskap att främja hälsan • Ett säkert trafikbeteende

Åk 3-6 Ämnesövergripande tema 4: Jag som konsument	
I temahelheten ingår konsumtionsvanor och deras betydelse för en hållbar framtid, att hantera den egna ekonomin, konsumtion av media och källkritik.	
Modersmål	• informationssökning och källkritik • eleverna diskuterar mediernas roll i sin vardag • K förhålla sig kritiskt till reklam och medier • K nätikett, upphovsrätt
Matematik	<i>Förslagsvis kan man arbeta med matematiska inslag i media samt matematiska frågeställningar och problemlösning kring ekonomi och pengar.</i>
Omgivningslära	• aktuella nyheter inom hållbar utveckling • hållbar användning av naturresurser • hur påverkar mina egna aktiviteter mig själv, andra människor, djuren, naturen och samhället • K teknikens mångfald och hur den påverkat miljöer
Religion	• utveckla mediekunskap • eleven begrundar sina egna val och handlingar och vilka värden som påverkar dem
Livsåskådning	• etisk bedömning av gärningar utgående från kontext, syfte och följder samt reflektera över hur de påverkar människors liv • undersöka naturens och människans framtid samt hållbar utveckling
Historia	• kritiskt behandla information • miljöeffekter av mänsklig verksamhet under ett långt tidsperspektiv
Samhällslära	• aktuella frågor och händelser, sambandet med det egna livet • Söka, kritiskt bedöma och tillämpa information • undersöka ekonomisk verksamhet och dess betydelse • hur man förtjänar, använder och sparar pengar, hållbar konsumtion • fördjupa sig i egen penninganvändning och ekonomi
Bildkonst	• mediekulturer och virtuella världar • elevernas allt större livsrum och mediernas betydelse i samhället
Slöjd	• kritiskt granska människans konsumtions- och produktionssätt ur ett hållbarhetsperspektiv • utforska egenskaperna hos en produkt av hög kvalitet

Åk 3-6 Ämnesövergripande tema 5: Jag tar ansvar och påverkar i en mångformig värld	
Under ämneshelheten tillägnar sig eleverna ett globalt perspektiv, lär sig om rättigheter och skyldigheter, övar att ta ansvar, samverka och påverka samt planerar och förverkligar ett projekt	
Modersmål och språk	• färdigheter som främjar delaktighet och aktiv påverkan • olika slag av kommunikations- och rollsituationer • att producera texter: från idé till publicering • engelskans ställning som globalt kommunikationsspråk • öva sig i att kommunicera internationellt
Omgivningslära	• rättigheter och skyldigheter i omgivningen, mänskliga rättigheter • att bo i en mångkulturell värld, öka den globala förståelsen • hur påverkar mina egna aktiviteter mig själv, andra människor, djuren, naturen och samhället ◦ naturens mångfald, klimatförändringen ◦ hållbar användning av naturresurser ◦ öva miljövänlig verksamhet i den egna närmiljön ◦ människans globala välbefinnande nu och i framtiden • förverkliga ett gemensamt påverkningsprojekt lokalt eller globalt
Religion (ev. luth.)	• Utvecklas till ansvarsfulla samhällsmedlemmar • människovärdet och religionens centrala etiska normer ◦ gyllene regeln, det dubbla kärleksbudet, de tio budorden ◦ FN:s konvention om barnens rättigheter ◦ att respektera livet och att värna om naturen • eleverna begrundar sina egna val och handlingar och vilka värden som påverkar dem samt globalt ansvar
Livsåskådning	• Utvecklas till ansvarsfulla samhällsmedlemmar • överenskommelser, rättigheter, skyldigheter ◦ barnens rättigheter och hur de förverkligas lokalt och globalt ◦ jämlikhet, fred, demokrati ◦ rättvisa, frihet och ansvar, värde och norm, ett gott liv • söka orsaker, se sammanhang, kunna ändra sitt förhållningssätt • möta andra och respektera olika synsätt • förklara och motivera sin egen synpunkt i förhållande till andras • etisk bedömning av gärningar, hur gärningar påverkar människor • fördjupa sig i världens kulturarv och inse dess värde • undersöka naturens och människans framtid samt hållbar utveckling
Historia	• Utvecklas till ansvarsfulla samhällsmedlemmar • Förstå den utveckling som format nutiden, reflektera över framtida val, individens betydelse som historisk aktör ◦ civilisationens uppkomst, demokratins uppkomst
Samhällslära	• utveckling till ansvarsfulla och företagsamma medborgare • demokratiska värden och principer • förståelse för olikhet, respekt för jämlikhet och mänskliga rättigheter • samhällsgrupper i närmiljön, deras rättigheter och skyldigheter • Kunskap om hur samhället fungerar och hur man kan påverka

	• lyssna på andra, uttrycka och motivera åsikter • Förstå vad samhällsliga beslut grundar sig på • öva sig att fatta gemensamma beslut • samarbeta med aktörer i närmiljö • träna demokratisk kompetens och samhällsmedverkan i praktiken
Bildkonst	• hur konst och annan visuell kultur påverkar åsikter, attityder och förfaringssätt lokalt och globalt • elevernas bildkulturer utforskas i förhållande till andra kulturer, och deras betydelse för elevernas engagemang i olika samband • uppmuntra eleven att påverka den egna livsmiljön och samhället
Gymnastik	• eleverna lär sig ta ansvar för de egna handlingarna, de gemensamma aktiviteterna och reglerna
Elevhandledning (integrerat)	• K vara med och utarbeta gemensamma regler och arbetssätt • K använda teknik på ett ansvarsfullt, säkert och etiskt sätt • K hur man kan använda digitala verktyg för att påverka

Årskurs 7-9

Läroplanen för åk 7-9 betonar elevens förutsättningar för fortsatta studier samt elevens utveckling till en självständig, målmedveten och ansvarsfull individ. Arbetet med mångvetenskapliga lärområden fortsätter, och eleven ska i allt högre grad få delta i planerandet av sin egen undervisning. Vidare betonas kopplingen mellan skolarbete och samhälle samt en hållbar social, ekonomisk och ekologisk utveckling.

Alla ämnen är inte nämnda i alla temahelheter för åk 7-9. De har ändå en viktig roll i miljöfostran. Temahelheterna hjälper att hitta kontaktpunkter till läroplansinnehåll i de andra ämnena.

- **Enligt läroplanen är utgångspunkten för all språkpedagogisk verksamhet att flera olika läroämnen samarbetar.** För att nå målen för flerspråkighet och språkpedagogik behövs samarbete ("Vi är alla språklärare."). Modersmål och språk har mycket gemensamt innehåll som kan integreras mångsidigt i alla ämnesshelheter, bl.a.
 - kommunikation (s.s. argumentation, retorik, problemlösning och betydelsen av kommunikativa val, etisk kommunikation, yttrandefrihet och möjligheter att kommunicera på finska/internationellt)
 - att läsa, analysera, tolka och producera olika texter
 - att skilja mellan åsikter och fakta
 - flerspråkig informationssökning och källkritik
 - delaktighet och påverkan
 - litteraturundervisning som stöder den etiska utvecklingen
 - drama, i synnerhet integrerat i andra läroämnen
 - kulturell/språklig identitet och mångfald i Finland, Norden, världen
 - folklöre, film, teater, muntlig tradition, mediekultur, bibliotekstjänster
- **Matematiska färdigheter är viktiga för framställning och tolkning av data som relaterar till hållbar utveckling, d.v.s. den ekologiska läskunnigheten.**

Matematiska färdigheter som ingår i läroplanen för åk 7-9 och som kan övas/användas i temahelheterna inom hållbar utveckling är t.ex.

- tabeller och diagram
- decimaltal, bråk, procent
- närmevärde och avrundning
- proportionalitet, skalor, kartor
- statistik och sannolikhet utgående från vardagliga situationer
- programmering

- **Musik- bildkonst- och slöjdundervisningen ska beakta ämnesövergripande teman.** Dessa läroämnen har bl.a. till uppgift att
 - skapa kopplingar till olika samhällsföreteelser
 - värna om kulturarvet, stärka den kulturella kompetensen och vidga den kulturella förståelsen
 - beakta ett konsumtions- och hållbarhetsperspektiv i skapandet
 - lägga grunden till och ge verktyg för en aktiv, delaktig och medveten livsstil
- **Gymnastikundervisningen bidrar till att främja jämlikhet, gemenskap, hälsa och kulturell mångfald.** Aktiviteter i naturen och närmiljön stöder utvecklingen av elevens känsla för miljön. Många aktiviteter kan anpassas till de ämnesövergripande teman som är aktuella i skolan.
- **Elevhandledningen fungerar som en länk mellan skolan, samhället och arbetslivet.** Elevhandledningen ska främja rättvisa, likvärdighet, jämlikhet och delaktighet. I åk 7-9 betonas förståelsen för hur elevens egna val påverkar framtiden.

Åk 7-9 Ämnesövergripande tema 1: Grundförutsättningarna för liv	
Under temahelheten får eleverna fördjupa sig i de faktorer som möjliggör livets kontinuitet och mänsklighetens välfärd på vår planet, såsom vatten, luft, energi och trygghet.	
Biologi	• biologiska undersökningar av livets grundfenomen • ekosystems struktur och funktion, biologisk mångfald • jämförelse av organismers uppbyggnad och livsmiljöer • eleverna odlar växter • evolution • hållbar näringsproduktion
Geografi	• de grundläggande förutsättningarna för liv, t.ex. ren luft, vatten och näring, deras förekomst och hållbar användning av dem • fältundersökningar i närmiljön • hur miljön påverkar näringsgrenar, boende och annan mänsklig verksamhet • hållbar användning av naturresurser
Fysik	• naturvetenskaplig forskning • fenomen i den egna livsmiljön • världsalltets strukturer och dimensioner • strålning • lagen om energins bevarande • energiproduktion och hållbar användning av energiresurser • elektricitet
Kemi	• naturvetenskaplig forskning • fenomen i den egna livsmiljön • naturens dimensioner • kolets kretslopp och dess betydelse för liv • näringsämnen • lagarna om materiens och energins bevarande • hållbar användning av naturresurser
Hälsokunskap	• säkerhetskunskap, hälsorisker i omgivningen, första hjälpen
Religion	• respekt för livet
Livsåskådning	• världens naturarv • olika uppfattningar om förhållandet mellan människan och naturen • miljöetik
Historia	• företeelser som förändrat förhållandet mellan människan och naturen <i>T. ex. i- och u-ländernas gemensamma historia, industrialiseringen och utvecklingen av välfärdssamhället tangerar temat på många sätt.</i>
Huslig ekonomi	• miljömedvetenhet • mat och ätande utgående från näringsrekommendationer, matsäkerhet, livsmedelskännedom

Åk 7-9 Ämnesövergripande tema 2: Ett gott liv	
I temahelheten fokuseras på självkänsla och självkännedom, förmågan att planera och ta ansvar för ett självständigt liv samt möjligheterna att påverka hälsan, livsmiljön och samhället ur främst ett socialt och ekonomiskt hållbarhetsperspektiv (men med beaktande av ekologiska faktorer).	
Modersmål	• betydelsen av egna och andras kommunikativa val • utbyta idéer, argumentera, förhandla och lösa problem • etiska och moraliska aspekter på språkbruk • yttrandefrihet och integritet
Språk	• individens språkliga rättigheter, flerspråkighet, kulturell mångfald • olika kommunikationssituationer • för eleven aktuellt innehåll • delaktighet och aktivitet
Matematik	<i>Matematiska färdigheter är centrala bl.a. för hållbar personlig ekonomi.</i>
Biologi	• människokroppen och dess funktioner • biologiska faktorer som påverkar tillväxt, utveckling och hälsa • att påverka och utveckla närmiljön, en hållbar livsstil
Geografi	• förutsättningar för ett gott liv i synnerhet ur ungas perspektiv • hur man lever som ansvarsfull medborgare • värna om mångfalden i närmiljön samt planera och öka dess trivsel och säkerhet; hållbar utveckling och regionala utvecklingsfrågor
Fysik och kemi	• betydelsen av fysik och kemi i livsmiljön • att ta ansvar för sin omgivning • fenomen i livsmiljön särskilt med tanke på hälsa och säkerhet
Hälsokunskap	• människans utveckling, växande och levnadslopp • identitet, självbild och självkännedom • omsorg, familj och närstående • vardagsrytm, sömn, kost, motion, hälsa och sjukdom • resurser som stöder hälsan, förebyggande av sjukdomar ,egenvård • psykiskt välmående, mobbning, stress, rusmedel • hantera problem, konflikter och kriser konstruktivt • socialt hållbar livsstil och ansvarsfull konsumtion • medborgaraktivitet, jämlikhet, delaktighet, mänskliga rättigheter • kulturens hälsofrämjande effekt
Religion	• delaktighet och påverkan • etiska aspekter i egna val och hur de påverkar en själv och andra
Livsåskådning	• etikens grundläggande frågor och huvudinriktningar • ett gott liv, sanning, godhet, skönhet och rättvisa • etisk bedömning av handlingar • hur man agerar ansvarsfullt för att främja en hållbar framtid • kulturarv
Historia	• utveckling till ansvarsfulla, aktiva och demokratiska medborgare med förståelse för mångfald

	• förståelse för den utveckling som format nutiden, insikt om värdet av arbete och reflektion över framtida val. • individers betydelse som historiska aktörer • olika samhällsidéer och hur människor påverkat samhället • välfärdssamhällets uppbyggnad
Samhällslära	• individens ansvar, skyldigheter och rättigheter • kontroll över det egna livet och ekonomin • förhållandet mellan ekonomi och välbefinnande • främja eget, familjens och närmiljöns välbefinnande och säkerhet • samhällelig påverkan, delaktighet, samarbete, demokrati
Bildkonst	• personliga och samhälleliga betydelser inom visuell kultur och egna bildkulturer • bildkonst som medel att delta och påverka • förhållandet mellan den visuella miljön och större mediala frågor • den kulturella mångfaldens betydelse, kulturarv • hållbarhet i skapandet
Slöjd	• lägga grund för en hållbar livsstil • hur slöjd främjar välbefinnande och livskompetens • betydelser som slöjd kan ha ur individ- och samhällsperspektiv • kulturarvet, kulturell mångfald • att delta och påverka, företagsamhet
Gymnastik	• jämlikhet, jämställdhet, gemenskap, respekt och ansvar • kulturell mångfald • social funktionsförmåga, självständighet och delaktighet • långsiktig självutveckling och en positiv självbild • hälsa, välbefinnande och en aktiv livsstil
Huslig ekonomi	• färdigheter som behövs i ett hushåll • att agera aktivt, företagsamt, ansvarsfullt och ekonomiskt i hemmet och samhället; jämlikhet • hållbar livsstil som stödjer välbefinnandet: miljö- och kostnadsmedvetenhet, hållbart boende, matkunskap och hållbar konsumtion, ekonomi och etik • konsumenträttigheter och -skyldigheter • kamratgruppens och mediernas inverkan på de egna konsumtionsvalen • matkultur och seder som en del av identiteten
Elevhandledning	• rättvisa, likvärdighet, jämlikhet och delaktighet • ökad självkännedom och självbedömningsförmåga, förmåga att planera framtiden och lösa problem • ökad beredskap att klara sig i föränderliga livssituationer.

Åk 7-9 Ämnesövergripande tema 3: Cirkulärekonomi, konsumtion och livsmiljö	
I temahelheten fokuseras på hur mänsklig aktivitet påverkar den egna livsmiljön och möjliga lösningar för en hållbar framtid främst ur ett ekologiskt perspektiv (men med beaktande av ekonomiska och sociala faktorer). .	
Matematik	<i>Matematiska färdigheter kan övas och tillämpas i samband med t.ex. undersökningar av produkters livscykel.</i>
Biologi	• förändringar i närmiljön • hållbar användning av naturresurser ekologiskt, socialt, ekonomiskt • hållbar näringsproduktion • möjligheterna med bioekonomi och ekosystemtjänster • naturskyddsmål och -metoder
Geografi	• hållbar användning av naturresurser • bioekonomins möjligheter i Finland och världen • undersökning av produkters livscykel • egna konsumtionsval och ansvarsfullt medborgarskap • miljöns tillstånd och möjligheterna att samarbeta inom Östersjöområdet
Fysik	• Undervisningen ska vägleda eleverna att ta ansvar för sin miljö • hållbar användning av energiresurser
Kemi	• att ta ansvar för sin omgivning • hållbar användning av naturresurser och produkters livscykel • lagarna om materiens och energins bevarande • närmiljöns tillstånd
Hälsokunskap	• ansvarsfull konsumtion
Religion	• ekosocial bildning, frågor om miljö
Livsåskådning	• möjligheterna till en hållbar framtid • miljöetik
Historia och samhällslära	• Förstå den utveckling som format nutiden och reflektera över framtida val t.ex. <i>industrisamhällets uppkomst och utveckling, välfärdssamhället</i> • ekonomiska faktorer med tanke på hållbar konsumtion
Bildkonst	<i>Förslagsvis konst av återvunnet material, materialens kretslopp.</i>
Slöjd	• tillverka ekologiskt hållbara, fungerande, välgjorda produkter • reflektera över hur slöjd främjar hållbar utveckling <i>De tillverkade föremålen och materialens kretslopp.</i>
Huslig ekonomi	• principerna för hållbar utveckling, miljömedvetenhet • matkedjan • hållbart boende, matkunskap och hållbar konsumtion

Åk 7-9 Ämnesövergripande tema 4: En värld, en gemensam framtid	
I temahelheten fokuseras på ekonomisk, ekologisk, social och kulturell hållbarhet ur i första hand ett globalt perspektiv.	
Modersmål	kulturella fenomen i en mångkulturell omvärld
Språk	- fler- och parallellspråkighet i världen, språkliga rättigheter - engelskan som globalt kommunikationsspråk - kulturer och livsstilar i engelskspråkiga samhällen - möjligheter att öva sig att kommunicera internationellt
Biologi	- vikten av ekosystemens mångfald ur ett globalt perspektiv - bioteknik - klimatförändringen
Geografi	- kulturer i världen - mänskliga rättigheter och förutsättningar för ett gott liv i synnerhet ur barns och ungas perspektiv - bioekonomins möjligheter i Finland och världen - miljöförändringar, i synnerhet klimatförändringen och hur naturens mångfald försvagas - globaliseringens effekter - regionala utvecklingsfrågor
Fysik och kemi	fysikens/kemins betydelse för en hållbar framtid: behövs för att utveckla nya teknologiska lösningar och för att trygga miljöns och människans välbefinnande
Hälsokunskap	medborgaraktivitet, jämlikhet, respekt för mänskliga rättigheter
Religion	- religioners kulturella inflytande, samband mellan religion och kultur - religionernas etik samt mänskliga rättigheter - hur religioner bidrar till att skapa fred - kränkningar av de mänskliga rättigheterna - frågor om globalt ansvar
Livsåskådning	- världens kultur- och naturarv (Unesco) - hur åskådningsfrihet och jämlikhet förverkligas i olika samhällen - etikens grundläggande frågor och huvudinriktningar - människovärdet, de mänskliga rättigheterna och jämlikhet
Historia	- företeelser som förändrat människans liv, förhållandet mellan människan och naturen samt världen. - människovärdet, mänskliga rättigheter och jämlikhet - olika samhällsidéer och hur människor påverkat samhället - olika värderingar i samhället, spänningar mellan dem och hur de förändras över tid. - bakgrunden till dagens världspolitik - i- och u-ländernas gemensamma historia - politiska konflikter och deras lösningar

Samhällslära	• demokratiska principer • mänskliga rättigheter
Bildkonst	• ett globalt perspektiv, globala frågor
Huslig ekonomi	• aktuella ämnen med lokal, regional och global anknytning ska utnyttjas och tillämpas

Andra styrdokument

a. FN:s Agenda 2030

På Förenta Nationernas toppmöte 2015 kom medlemsstaterna överens om 17 globala mål för hållbar utveckling som ska uppnås år 2030. Målen gäller både människors välfärd, miljö och ekonomin. Även Finland har förbundit sig till dessa mål som ska stödas i all verksamhet. Finlands fokusområden är "Ett koldioxidneutralt och resurssmart Finland" och "Ett Finland där det råder jämlikhet, jämställdhet och kompetens". I länksamlingen finns www-adressen till Utriketsministeriets nätsidor, där man hittar mer detaljerad information om de globala målen. I länksamlingen finns också hänvisningar till material kring Agenda2030-målen man kan använda i skolan.

b. Finland 2050-samhällsåtagandet

Kommissionen för hållbar utveckling har utvecklat en strategi för hållbar utveckling i form av ett samhälleligt åtagande under namnet "En målbild för Finland 2050": Åtagandet är ett verktyg för att genomföra FN:s handlingsplan och i åtagandet förbinder sig den offentliga förvaltningen att i all sin verksamhet främja hållbar utveckling. Olika aktörer i Finland, såsom städer, samfund, föreningar, företag och privatpersoner kan teckna ett åtgärdsåtagande för att uppnå målen på webbtjänsten <https://www.sitoumus2050.fi>. Det är möjligt t.ex. för en skolklass eller ett miljöråd att registrera sitt eget åtgärdsåtagande i webbtjänsten och delta i att arbeta för de gemensamma målen. I webbtjänsten kan man också hitta exempel på vad andra instanser gör, utmana och kommentera andra. Tyvärr finns tjänsten endast på finska och engelska.

c. Egentliga Finlands program för hållbar utveckling 2015-2020

Landskapsprogrammet för hållbar utveckling består av fem fokusområden, varav två särskilt berör skolorna. Inom fokusområdet Offentliga sektorn som föregångare utstakas att kommunens verksamhet ska beakta miljöaspekter mångsidigt och genomgripande i sin verksamhet. Detta stöder skolornas strävan till en hållbar verksamhetskultur. Skolorna

placeras i spetsen för undervisningen inom hållbar utveckling, som ska genomsyra verksamheten och betona aktivt medborgarskap. Inom fokusområdet Gedigen miljöförståelse betonas möjligheterna till uteundervisning samt skolornas samarbete med naturskolor och andra experter i planeringen av undervisningen. Egentliga Finlands servicecenter för hållbar utveckling Valonia stöder kommunerna i arbetet för hållbar utveckling. Valonia erbjuder också tjänster inom miljöfostran till skolorna.

d. Pargas stads handlingsplan 2018-2022

Pargas stads handlingsplans tyngdpunktsområde "En aktivare fritid i en grönare stad" beaktar många olika aspekter hållbar utveckling i stadens verksamhet. Denna plan för miljöfostran är en av åtgärderna i handlingsplanen.

Genom stadens plan för miljöfostran ser vi till att våra barn och unga har de verktyg som behövs för att främja en positiv och hållbar samhällsutveckling och ett rent Östersjön. Vi vidareutvecklar satsningarna på miljöfostran inom småbarnspedagogiken, skolorna, vuxenutbildningen och satsar på Östersjösamarbete

Staden satsar även på effektiv återvinning och uppdaterar avfallshanteringen, så att det finns återvinningskärl och logistik för återvinningen i alla fastigheter. Även vid upphandlingen ska hållbara produkter och tjänster prioriteras.

Vidare betonar man ett aktivt samarbete mellan staden och tredje sektorn, vilket lämpar sig bra också för skolornas miljöfostran. Handlingsplanen tryggar även tillgång till grönområden för skolornas utomhuspedagogik samt gång- och cykelvägar så man tryggt och ekologiskt kan ta sig till och från skolorna och idka vardagsmotion.

Handlingsplanen finns på Pargas stads hemsidor.

Skolornas egna mål och verkställande

Varje skola i kommunen har en unik lärmiljö. För en bra miljöfostran behöver den miljöpedagogiska verksamheten skräddarsys. Om eleverna och personalen själva utformar den konkreta planen skapas bästa möjliga förutsättningar att implementera miljöfostran. Detta följer också läroplanens anda om delaktighet. Vid planeringen bör man beakta möjligheterna som skolans närmiljö erbjuder, samt möjligheterna till samarbete med lokala aktörer eller andra möjligheter/resurser som är specifika för den egna skolan.

Handlingsplanen för miljöfostran har två bärande delar: Personalens handlingsplan för planering, utveckling och utvärdering av skolans verksamhetskultur och den pedagogiska verksamheten, samt miljörådet, som är elevernas egen plattform för planering, genomförande och utvärdering av ett projekt inom miljöfostran utgående från elevernas egna intresseområden.

a. Personalens handlingsplan

Inom samplanering görs upp en handlingsplan för miljöfostran där de lokala förhållandena och möjligheterna beaktas på ett ändamålsenligt sätt. Målen för handlingsplanen är:

- 1) att jobba mot en mer hållbar verksamhetskultur i den egna skolan
- 2) att underlätta den pedagogiska planeringen av en systembaserad, ämnesintegrerad, samarbetande och involverande miljöfostran som är väl förankrad i lokalsamhället.

Handlingsplanen kan omfatta en längre tidsperiod men uppdateras minst en gång per läsår. Handlingsplanen ska utgå från och utveckla den verksamhet som redan finns i skolan på ett konkret sätt så, att även personalens arbetsbelastning hålls på en hållbar nivå. Skolan bestämmer sin ambitionsnivå utgående från de egna resurserna.

Följande delar ska ingå i handlingsplanen:

i. Evaluering av verksamhetskulturen på arbetsplatsen och konkreta förbättringsförslag. Till hjälp kan användas checklista ([bilaga 1](#)).

ii. Utnämning av personalens miljöteam. Miljöteamets uppgift är följa upp och sporra till att förbättringsförslagen i verksamhetskulturen förverkligas och att resultatet utvärderas. Utvärderingen kan ske som en del av den normala läsårsutvärderingen och kan ligga som grund för nästa plan/uppdatering. Miljöteamet har också som uppgift att vid behov stöda miljørådshandledaren i miljørådsverksamheten (se nedan) samt övervaka att alla involverade parter (personal, elever, vårdnadshavare) hålls informerade om miljöfostransverksamheten.

iii. Koordinering av den miljöpedagogiska verksamheten.

För att personalen ska kunna genomföra en systembaserad undervisning i miljöfostran behöver vi vara medvetna om vad andra i kollegiet gör och vill göra.

- Kartlägg (eller uppdatera tidigare kartläggning) vad kollegiets medlemmar planerar att göra eller vill göra inom hållbar utveckling. På basen av kartläggningen kan fruktbar och inspirerande ämnes- och åldersintegration planeras. Kartläggningen hjälper också att hitta eventuella brister som man då kan åtgärda.
- Kartlägg/uppdatera kartläggning av vilka möjligheter som skapas av närmiljön/samarbetspartners i samhället. Planera eventuella särskilda projekt, kampanjer, utflykter, temaområden eller dylikt man vill genomföra.
- Kartlägg eventuellt behov av fortbildning inom hållbar utveckling.

Utvärdering av den miljöpedagogiska verksamheten sker i samband med läsårsutvärderingen och används som stöd för följande årsplanering.

b. Miljørådet

Ett miljøråd bestående av elever tillsätts. Skolan kan själv välja vem som utgör miljørådet utgående från skolans storlek och möjligheter. Miljørådet kan vara en särskilt vald grupp

elever baserat på intresse och frivillighet. Elevkårsstyrelsen, en utnämnd klass eller årskurs, eller någon annan lämplig grupp elever kan också utgöra miljørådet.

Miljørådets uppgifter är

- 1) att välja ut ett projekt och skapa en projektplan. Temat för projektet utgår från elevernas egna upplevda problem, intressen och förslag. Projektet vara stort eller litet, inom olika teman av miljöfostran i ett brett perspektiv, t.ex.
 - miljövänliga handlingar, ss städprojekt, förbättring av återvinningen, sparkampanjer
 - anknutna till psykisk eller fysisk hälsa och välmående i skolan, t.ex. en motionskampanj eller aktion för att få tillgång till en motionsresurs
 - informations- eller attitydkampanjer i det format eleverna väljer
 - deltagande i en kampanj eller tävling som ordnas av en utomstående part, t.ex. en motionskampanj, skräpkonsttävling eller deltagande i Finland 2050 samhällsåtagandet
- 2) Att engagera hela skolan i projektet på valfritt sätt, samt informera både elever och personal om projektet, dess fortskridande och resultat
- 3) Att evaluera det färdiga projektet och på basen av det skriva ner råd och tips till nästa miljøråd
- 4) att aktivt följa med skolans verksamhetskultur ur hållbarhetssynvinkel och vid behov komma med förbättringsförslag till personalen. Även andra elever i skolan kan vända sig till en medlem i miljørådet om hen har förbättringsförslag eller synpunkter på verksamhetskulturen.

Miljørådet har en handledare från personalen. Miljørådet kan även samarbeta med andra ämneslärare. Handledarens uppgift är att

- 1) stöda elevernas arbete med projektet, t.ex. genom att strukturera möten och skapa ramar. I [bilaga 2](#) finns tips och förslag till hur man kommer igång.
- 2) Medvetandegöra miljørådet om deras aktiva roll i utvecklandet av verksamhetskulturen och samla in förbättringsförslag/synpunkter vid behov

Övriga lärares uppgift är

- 1) att hålla sig uppdaterade med den information miljørådet delger
- 2) att ge lektionstid och stöd till miljørådets/elevernas projektarbete, då det är ändamålsenligt
- 3) att begrunda de synpunkter miljørådet framför och vid behov utveckla verksamheten

I slutet av året evaluerar miljørådet sitt projekt och sammanställer tips och erfarenheter för nästa miljøråd. Det är även viktigt att miljørådets arbete får ta tid i undervisningen i flera olika ämnen. Planering och genomförande av ett ändamålsenligt projekt bidrar till att verkställa läroplanen, och bör ses som ett stöd i undervisningen snarare än ett hinder.

c. Informationsgång

Målet är att hela personalen, alla elever samt vårdnadshavare är medvetna om skolans mål, värdegrund och arbetssätt för en hållbar framtid. Skolans miljöteam har som uppgift att följa upp att informationen om miljöfostransarbetet når alla parter. Information om miljöfostransverksamheten sprids

- inom kollegiet t.ex. vid lärarmöten och andra samplaneringsmöten samt fortbildningar

- till eleverna t.ex. på gemensamma samlingar, klassamlingar och lektioner
- till föräldrarna t.ex. i samband med föräldramöten, informationsbrev, bloggar och nätsidor

Den övriga personalen (t.ex. vaktmästare, kökspersonal, städpersonal) bör också vara underrättade om och delaktiga i miljöfostransarbetet.

Information om skolans hållbara tillvägagångssätt och rutiner hängs upp på lämpliga ställen (sorteringsstationer, kopieringsapparat, anslagstavkor) som stöd för minnet och så att alla som vistas i skolhuset har tillgång till dem.

d. Utvärdering av miljöfostransarbetet

Utvärdering av miljöfostransarbetet sker årligen enligt redan etablerade rutiner i skolan. Som verktyg för utvärderingen kan användas till exempel:

- iakttagelse av eleverna som en del av lärarens vardag, enligt läroplanen
- självutvärderingar, enkäter som mäter miljöattityder, kartläggningar
- genomförda projekt och samarbeten
- miljørådets utvärdering av elevernas eget projekt
- miljöteamets utvärdering av utvecklingen av verksamhetskulturen

Utvärderingen kan göras i samband med lärarnas gemensamma utvärderingsdag eller vid ett skilt möte. En sammanfattning av utvärderingen skrivs in i utvärderingsberättelsen.

Utvärderingen utnyttjas i planeringen av nästa års miljöfostransverksamhet, som skrivs in i läsårsplanen.

Bilagor

1. Checklista för kartering av verksamhetskulturen ur hållbarhetssynvinkel
<https://docs.google.com/document/d/1GSZ8CdtlWhOJc9yt7p-WZpZZyaDiCPhrqB0mTmDedfs/edit?usp=sharing>
2. Hjälp på traven för miljørådet.
<https://docs.google.com/document/d/1g2CJZfXlBqHSLDCfVG3rea9WCtgs6LjxWC2sH59YmSg/edit?usp=sharing>

Några lokala samarbetspartners

Skärgårdshavets biosfärområde

<http://www.skargardshavetsbiosfaromrade.fi/>

Valonia, Egentliga Finlands servicecenter för hållbar utveckling

<https://www.valonia.fi/sv/>

Åbolands naturskola

https://www.naturochmiljo.fi/malgrupper/larare/abolands_naturskola/

Sydvästra Finlands avfallsservice

<https://www.lsjh.fi/sv/foretaget-och-miljon/vad-ar-lsjh/>

Avfallsservicens miljörådgivare erbjuder exkursioner och programpaket för skolan.

Turun seudun puhdistamo

<https://www.turunseudunpuhdistamo.fi/pa-svenska>

Avloppsreningsverket i Kakolabacken tar emot elevgrupper.

Länksamling

Finlands FN-förbund: Mänskliga rättigheter.

https://www.ykliitto.fi/yk70v/fn/mansliga_rattigheter?language=sv

Luomi et al. (2012) Hållbar utveckling i skolan. Huvudstadsregionens

Återanvändningscentral Ab.

https://www.kierratyskeskus.fi/files/6304/ha_llbar_utveckling_i_skolan_PDF-2.pdf

Tips och en omfattande kartläggning över hållbarhet i skolan.

Pargas stads nya strategi: Kreativ skärgård.

http://www.pargas.fi/web/kommuninfo/strategier/sv_SE/handlingar/

Här hittar du även Pargas stads handlingsplan.

Sitoumus 2050. <https://www.sitoumus2050.fi/koti#/>

Webbtjänsten för Finland 2050-samhällsåtagandet.

SITRA: Kolneutral cirkulär ekonomi <https://www.sitra.fi/sv/teman/kolneutral-cirkular-ekonomi/>

Nyheter, länkar, information om cirkulärekonomi och en hållbar vardag.

SITRA: Livsstilstestet. Är du ett hot eller en möjlighet? <https://livsstilstest.sitra.fi/>

SITRA: Hållbar utbildning. <https://www.sitra.fi/sv/%C3%A4mnen/hallbarutbildning/>

Statsrådets kansli: Samhälleligt åtagande för hållbar utveckling.

<https://kestavakehitys.fi/sv/samhalleligt-atagande>

Tankesmedjan Magma: Den svenskspråkiga ungdomsbarometern 2018.

<http://magma.fi/uploads/media/study/0001/01/14ba783015e7364334d2a209572d1dcf1e76b3f1.pdf>

UNDP i Sverige: De globala målen <http://www.globalamalen.se/skola/skolmaterial/>

Mycket skolmaterial för alla åldrar kring Agenda 2030 målen

Utbildningsstyrelsen: Skolor lär sig utvecklingspartnerskap.
https://www.oph.fi/publikationer/2015/skolor_lar_sig_utvecklingspartnerskap

Utbildningsstyrelsen: Skolan möter världen.
https://www.oph.fi/publikationer/2011/skolan_moter_varlden

Utrikesministeriet: Agenda 2030 - de globala målen för hållbar utveckling.
<https://um.fi/agenda-2030-de-globala-malen-for-hallbar-utveckling>

Utrikesministeriet: Världen 2030. <https://maailma2030.fi/sv/?lang=sv>

WWF Sverige och Stockholm Environment Institute: Testa ditt ekologiska fotavtryck.
<https://www.klimatkalkylatorn.se/>

Hur många jordklot skulle behövas om alla levde som du?

Valonia: Kommunikation och material <https://www.valonia.fi/sv/valonia/kommunikation-och-material>

Här finns en länk till Egentliga Finlands program för hållbar utveckling.